

שם התלמיד/ה: _____ כיתה: _____

תקינות הלשון ותקינות תחבירית – דף ניווט

תחנה ראשונה – מהי תקינות בשפה?

א. לפניכם ערך המילה **תִּקְוָן** מתוך מילון רב־מילים. קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

הסבר מלא למילה **תִּקְוָן** שם ז'

1. טיב, רמה או איכות הנדרשים רשמית ממוצר כדי שיהיה מותר לסחור בו או להשתמש בו. התקן מיועד להגנה על הצרכן; המפרט הטכני הקובע כללים לייצור המוצר, לביצוע הליך מסוים או לשימוש במונחים מקצועיים. בלועזית: סטנדרט.

• יש מוצרים שחל איסור לייבאם לארץ, משום שהם אינם עומדים בדרישות התקן הישראלי.

• הסחורה נארזת על-פי התקנים הקבועים בחוק.

2. הגדרה וסיווג רשמיים של מספר התפקידים, העובדים, התלמידים וכד' במבנה ארגוני מסוים.

• על-פי התקן, בכל כיתה בבית הספר רשאים ללמוד עד 40 תלמידים.

• עקב קיצוצים הוקפא תקן העובדים בשירות הממשלה.

על פי הגדרות המילה בערך שקראתם, מהו **תִּקְוָן**? הקיפו את התשובה הנכונה.

- (1) תקן הוא סדרה של כללים ותבחינים הקובעים רמה ואיכות של דבר מסוים.
- (2) תקן הוא פירוט של תכונות הנדרשות כדי להבחין בין מה שראוי לבין מה שאינו ראוי.
- (3) תקן הוא אוסף של כללים וחוקים מחייבים הנקבעים על ידי גופים רשמיים של המדינה.
- (4) כל התשובות נכונות.

ב. ה'דצאת'?

האקדמיה ללשון העברית היא המוסד הפוסק בתחום הלשון העברית, והחלטותיה בענייני תִּקְוָן הלשון המתפרסמות מעת לעת באתר האקדמיה ובפרסומים אחרים מחייבות את מוסדות המדינה.

קראו את ההסבר על עברית תִּקְנִית ועברית תִּקְיָנָה מתוך פרסום האקדמיה (לשם כך, סִרְקוּ את הקישור המופיע בצד שמאל), ואחר כך קראו את חמשת ההיגדים (1)–(5) שלפניכם. קְבְּעוּ לגבי כל היגד אם הוא נכון או לא נכון.

- (1) אדם המדבר עברית תִּקְיָנָה הוא אדם שלשונו תִּקְנִית. נכון / לא נכון
- (2) לשון תִּקְנִית היא לשון ספונטנית שאינה קשורה לכללים ולחוקים. נכון / לא נכון
- (3) אם כתבתי משפט תִּקְיָן סימן שאני מכיר את חוקי הלשון. נכון / לא נכון
- (4) מי שמכיר את הלשון התִּקְנִית יכול לבחור לדבר בלשון תִּקְיָנָה. נכון / לא נכון
- (5) לא ניתן להבין אדם המדבר עברית שאיננה תִּקְנִית. נכון / לא נכון

תחנה שנייה – מי בכלל צריך שפה תקנית?!

לפניכם שתי מובאות (ציטוטים) העוסקות בשפה. קראו אותן וענו על שתי השאלות שאחריהן.

"השפה היא הגשר התרבותי שעליו מובלת כל ההיסטוריה התרבותית, הלשונית והמדעית. כך שלצד ההשתנות המטאורית שתוארה קודם, לשפה יש תפקיד נוסף של שימור. היא בעצם מערכת המאפשרת לנו לתקשר עם מה שקדם לנו, עם מה שהתרבות שלנו, במקרה זה העברית, הצליחה לצבור במהלך כל הדורות. את ההיבט התרבותי הזה יש לשמר, לטפח ולהנחיל" (רונית גדיש, במאמר "אליה וקוץ בה").

"שפת התקן איננה הגיונית יותר או סדירה משפת הרחוב, אבל בכל זאת חשוב ללמוד אותה כי היא כרטיס כניסה למועדון נחשק של אנשים משכילים ומתורבתים, שיש להם זיקה לאוצרות התרבות ההיסטוריים" (גיא דויטשר, פנים 45).

א. על פי רונית גדיש, איזה תפקיד מיוחד יש לשפה?

ב. על פי שתי המובאות, מדוע כדאי לנו להכיר את שפת התקן? ציינו שתי סיבות. נסחו אותן במילים שלכם.

תחנה שלישית – תקינות תחבירית

בטבלה שלפניכם מוצגות כמה סוגיות הקשורות לתקינות תחבירית. משמאל לסוגיות מובאות דוגמאות למבעים משובשים (טעויות) ודוגמאות למבעים תקינים.

מבעים תקינים	מבעים משובשים	סוגיות
לא יכולתי לדבר.... (לא + עבר) / איני יכול לדבר... (איני + הווה). הם לא ירצו... (לא + עתיד) / הם אינם רוצים (אינם + הווה).	אינני יכולתי לדבר מרוב התרגשות. X הם אינם גרצו להשתתף במאמץ הקבוצתי. X	1. משתמשים במילה אין ונטיותיה לציון שלילה של פעלים בהווה בלבד. שלילה של פעלים בעבר ובעתיד משתמשים במילה "לא".
אבא אפה אוזני המן טעימות. נגד האישה יש חשדות כבדים.	אבא אפה אוזני המן טעימים. X נגד האישה יש חשדות כבדות. X	2. התאם מיך מספריידוע בין שם לתוארו
המודעות למזון בריאה גדלה מאוד בשנים האחרונות. ישנן כמה דרכים לפתרון הבעיה.	המודעות למזון בריא גדל מאוד בשנים האחרונות. X ישנם כמה דרכים לפתרון הבעיה. X	3. התאם מיך מספר בין הנושא לנשוא
התקנה של מכשיר האזנה ללא צו שופט אינה חוקית. המסע לפסגת ההר הגבוה היה משימה מפרכת.	התקנה של מכשיר האזנה ללא צו שופט אינן חוקית. X המסע לפסגת ההר הגבוה הייתה משימה מפרכת. X	4. התאם מיך מספר בין הנושא לאוגד
בספר מוצגים מספר עקרונות שלאורם פעלו החלוצים. מן הכספות שנפרצו אתמול נגנבו אבנים יקרות שבעבורן שילמו בעליהן הון רב.	בספר מוצגים מספר עקרונות שלאורן פעלו החלוצים. X מן הכספות שנפרצו אתמול נגנבו אבנים יקרות שבעבורם שילמו בעליהם הון רב. X	5. התאם בין כינוי השייכות החבור לבין שם העצם שאליו הוא מתייחס.

<u>מבעים משובשים</u>	<u>מבעים תקינים</u>	<u>סוגיות</u>
הגלגל הצלה נמצא בסירה. X התלמידים טענו שלא קיבלו את התנספת זמן בבחינה. X	גלגל הצלה נמצא בסירה. התלמידים טענו שלא קיבלו את תוספת הזמן בבחינה.	6. יידוע הסמיכות (מיידעים את הסומך, ולא את הנסמך).
בטקס הסיום נכחו מורי והורי התלמידים. X	בטקס הסיום נכחו מורי התלמידים והוריהם.	7. בסמיכות אין לצרף שני נסמכים לסומך אחד.
שמתי בתוך התרמיל את המטען, הבגדים והנעליים. X ירושלים עיר של זהב ואור. X	שמתי בתוך התרמיל את המטען, את הבגדים ואת הנעליים. ירושלים עיר של זהב ושל אור.	8. חזרה על מילת היחס בחלק הכולל (יש לחזור על מילת היחס לפני כל אחד מהחלקים החוזרים).
ראיתי ונהייתי מההצגה. X פנינו והזהרנו את משה שלא יחזור על אותה הטעות. X	ראיתי את ההצגה ונהייתי ממנה. פנינו אל משה והזהרנו אותו שלא יחזור על אותה הטעות. X	9. פעלים המצריכים מילות יחס שונות (יש להתאים לכל פועל את מילת היחס המתאימה לו).
הכתב העברי בן אנו כותבים היום מכונה לעיתים כתב מרובע. X	הכתב העברי שבו אנו כותבים היום מכונה לעיתים כתב מרובע.	10. פסוקית במשפט מורכב פותחת במילת שעבוד. השמטה שלה אינה תקנית.
כמובן שנגיע לעזור. X כנראה שהמצב משתפר. X	כמובן, נגיע לעזור. (הסגר) מובן שנגיע לעזור. (מילת שעבוד) כנראה, המצב משתפר. (הסגר) נראה שהמצב משתפר. (מילת שעבוד)	11. הבחנה בין הִסְגַּר למילת שעבוד. – אין לצרף להסגר מילת שעבוד. – האות כ"ף היא חלק מהסגר, ולא חלק ממילת שעבוד.
במידה ולא ירד גשם מחר, ניסע לטיול כמתוכנן. X באם יחזור החוב, הקנס יבוטל. X	אם לא ירד גשם מחר, ניסע לטיול כמתוכנן. אם יחזור החוב, הקנס יבוטל.	12. מילות שעבוד תקינות: א. אם – לציון תנאי קיים (תנאי שיכול להתממש במציאות), ולא "באם", "במידה ר"י או "במידה ש"י".
לא הייתי עושה זאת אם הייתי במקומך. X אם הייתי יודע שדנה במצוקה, הייתי מציע לה את עזרתי. X	לא הייתי עושה זאת לו הייתי במקומך. (תנאי בטל). אילו ידעתי שדנה במצוקה, הייתי מציע לה את עזרתי.	ב. לו / אילו – לתנאי בְּטַל (תנאי שאינו יכול להתממש בהווה או תנאי שלא יכול היה להתממש בעבר), ולא "אם".
במידה ומחירי הפחם בעולם יעלו, יתייקרו תעריפי החשמל לצרכן. X	במידה שמחירי הפחם בעולם יעלו, יתייקרו תעריפי החשמל לצרכן.	ג. במידה ש' – לציון היקף, גודל או דרגה (יבוא בפסוקית אופף), ולא "במידה ר"י".
לא ראיתי אותך שבאת. X מתג שאימא עלתה לארץ ... X	לא ראיתי אותך כשבאת. כשאימא עלתה לארץ ...	ד. כש' / כאשר – לציון זמן, ולא "ש"י", "מתי ש"י או "איך ש"י"
זה בית החולים אִיפֶה שְנוֹלְדִתי. X נסענו לֵאָן שֶהמלצת לנו. X	זה בית החולים שבו נולדתי. נסענו למקום שהמלצת לנו עליו.	ה. בְּמִקוּם ש' / לְמִקוּם ש' / ש+ב – לציון מקום, ולא "איפה ש"י או "לאן ש"י".
ביטלנו את הטיסה מֵאַחַר וְחִלֵּינוּ בְקוֹרֹנָה. X היִוֹת וּבִיקְשֶׁתָּם דְחִיָּה בְתִשְׁלוּם, עֲלִיכֶם לְשֶׁלֶם רִיבִית. X	ביטלנו את הטיסה מאחר שחלינו בקורונה. היות שביקשתם דחייה בתשלום, עליכם לשלם ריבית.	ו. היות ש' / מאחר ש' – לציון סיבה, ולא "היות ר"י או "מאחר ר"י".
פינינו זמן בסוף השבוע בְּכַדִּי שְנוֹכַל לצאת לטיול בצפון. X	פינינו זמן בסוף השבוע כדי שנוכל לצאת לטיול בצפון.	ז. כְּדִי ש' – לציון תכלית, ולא "בכדי ש"י"
אזרחים הִיסְכִימוּ לעזור יקבלו תְעוּדוֹת הָעֵרְכָה. X	אזרחים שיסכימו... (ש + עתיד) / אזרחים המסכימים... (ה + הווה) / אזרחים שהסכימו... (ש + עבר).	ח. ה"א הזיקה – אך ורק לפני פועל בהווה (בינוני). לפני פועל בעבר או בעתיד תבוא שייך הזיקה.

היעזרו בטבלה שבעמודים 2-3 כדי לפתור את התרגילים שלפניכם (התרגילים לקוחים מתוך בחינות הבגרות).

תרגיל 1 ("מנהיגים באמת", חצבי-ברק 2019)

לפניך קטע קצר, ובו יש שיבושי לשון בתחום התחביר. קרא אותו, וענה על הסעיפים שאחריו.
כדי לבחור נציג לוועדת הכיתה על התלמיד הבוחר לוודא שלמועמד יש תכונות המתאימות לתפקיד. הבית ספר שלנו זקוק לשינוי, ובמידה ויבחר תלמיד שאינו מתאים, נחמיץ את ההזדמנות לשנות. כמובן שכל תלמיד רשאי להגיש את מועמדותו, וכל אחד רשאי להציע ולבחור בכל אחד מן המועמדים כרצונו.
 השלם את הטבלה שלפניך: **העתק** מן הקטע **שלושה** שיבושים בתחום התחביר, **הסבר** כל שיבוש שהעתקת, **וכתוב** את הנוסח התקין שלו.

הנוסח התקין	ההסבר	השיבוש	
			1
			2
			3

תרגיל 2 ("חדשות כזב", קיץ 2019)

א. לפניך שתי קבוצות של משפטים. בכל קבוצה **הקף** את מספרו של המשפט התקין.

קבוצה 1

- I. פייסבוק מחקה חשבונות מזויפים, שמפעיליהן ניסו לשנות ולהשפיע על השיח הציבורי.
- II. פייסבוק מחקה חשבונות מזויפים, שמפעיליהם ניסו לשנות ולהשפיע על השיח הציבורי.
- III. פייסבוק מחקה חשבונות מזויפים, שמפעיליהם ניסו לשנות את השיח הציבורי ולהשפיע עליו.
- IV. פייסבוק מחקה חשבונות מזויפים, שמפעיליהן ניסו לשנות את השיח הציבורי ולהשפיע עליו.

קבוצה 2

- I. במידה ויוכח שהמועמד ניצח בבחירות בגלל החדשות כזב שהפיץ בנוגע למתנגדיו, יתקיימו בחירות חוזרות.
- II. אם יוכח שהמועמד ניצח בבחירות בגלל חדשות הכזב שהפיץ בנוגע למתנגדיו, יתקיימו בחירות חוזרות.
- III. במידה ויוכח שהמועמד ניצח בבחירות בגלל חדשות הכזב שהפיץ בנוגע למתנגדיו, יתקיימו בחירות חוזרות.
- IV. אם יוכח שהמועמד ניצח בבחירות בגלל החדשות כזב שהפיץ בנוגע למתנגדיו, יתקיימו בחירות חוזרות.

ב. בחר באחד מן השיבושים התחביריים שבקבוצות 1-2 שבסעיף א, והסבר במונחים תחביריים מדוע הוא שגוי.

השיבוש: _____ ההסבר: _____

תרגיל 3 ("בתי הספר המקצועיים", חצב־ברק 2018)

- א. (1) לפניך שני קטעים קצרים, ובהם יש שיבושי לשון בתחום התחביר. קרא אותם, וענה על המטלה שאחריהם.
- I. תלמידי ומורי בית הספר הריאלי בחיפה מדווחים על הצלחת המגמה הטכנולוגית. משרד החינוך בוחן את הפרויקט, ובמידה והוא יצליח, יוקמו בתי ספר נוספים מסוג זה.
- II. התעשיינים מתלוננים ומנסים לשנות את המצב. הם סבורים שהיה צריך לחשוב על שילובם של מגמות מקצועיות חדשות בתעשייה כבר לפני עשרים שנה. אולם הם מבטיחים שגם בעתיד, שייפתחו בתי ספר מקצועיים חדשים, יוכלו תלמידיהם להשתלב בתעשייה.
- השלם את הטבלה שלפניך: העתק מן הקטעים שלושה שיבושים בתחום התחביר, הסבר כל שיבוש שהעתקת, וכתוב את הנוסח התקין שלו.

השיבוש	ההסבר	הנוסח התקין
1		
2		
3		

- (2) לפניך משפט שיש בו שיבוש לשון. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריי.

כנראה שייפתחו מגמות טכנולוגיות חדשות בקרוב.

נסח משפט זה בשתי צורות תקינות: משפט אחד במבנה של משפט מורכב ומשפט אחר במבנה של משפט פשוט.

- I. _____
- II. _____

תרגיל 4 ("העסקת עובדים מבוגרים", קיץ 2018)

לפניך ארבעה משפטים IV-I, ובכל אחד מהם יש שיבוש בתחום התחביר.

- I. מה עושים שמגיעים לגיל פרישה?
- II. שנה שעברה נערך יריד תעסוקה למבוגרים בגני התערוכה בתל אביב.
- III. ביריד התעסוקה נאמר למבקרים כי במידה והם ירצו לקבל סיוע בכתיבת קורות החיים, הם יוכלו לפנות לנציג מהמיזם "דרוש ניסיון".
- IV. ביריד אמרה הנציגה לאחד המבקרים: "כמובן שנשמור על קשר!"
- בחר בשלושה מן המשפטים IV-I, והשלם את הטבלה שלפניך: ציין את מספרו של כל משפט שבחרת, העתק את השיבוש מהמשפט, וכתוב את הנוסח התקין לכל שיבוש שהעתקת.

מספר המשפט	השיבוש במשפט	הנוסח התקין